

ks. Leszek Poleszak SCJ
Wyższe Seminarium Misyjne Księży Sercanów w Stadnikach

ZARYS ROZWOJU TEOLOGII DUCHOWOŚCI W ODRODZONEJ POLSCE

Sprawozdanie z sympozjum naukowego zorganizowanego
przez Polskie Stowarzyszenie Teologów Duchowości
nt. *Życie duchowe w odrodzonej Polsce*,
Częstochowa, 2 grudnia 2017 roku

OUTLINES OF THE DEVELOPMENT OF THE SPIRITUAL THEOLOGY IN REBORN POLAND.

Report of the scientific symposium organised
by the Association of the Polish Theologians of Spirituality
of the theme: *Spiritual life in reborn Poland*,
Częstochowa, December 2, 2017

Abstrakt

Artykuł jest relacją z sympozjum naukowego zorganizowanego przez Polskie Stowarzyszenie Teologów Duchowości nt. *Życie duchowe w odrodzonej Polsce*. Obchodzone w 2018 roku stulecie odzyskania niepodległości przez Polskę stanowi okazję do spojrzenia na ten okres historii Ojczyzny przez pryzmat teologii duchowości. Liczne postacie świętych i błogosławionych tego okresu, jak również bogactwo publikacji na temat teologii duchowości, ze szczególnym podkreśleniem tematów charakterystycznych

dla duchowości polskiej, w pełni uzasadniają używanie nazwy: polska teologia duchowości.

Słowa kluczowe: duchowość w Polsce, polska teologia duchowości, teologia duchowości, życie duchowe

Abstract

The article is the report from the scientific symposium organised by the Association of the Polish Theologians of Spirituality of the theme: *Spiritual life in reborn Poland*. This year Poland will be celebrating the centenary of the regaining of its independence. It becomes a great occasion to look at that period of history from the perspective of the theology of spirituality. Numerous figures of saints and blessed from that period of history as well as richness of various publications in the topic of theology of spirituality, with special underlining of the subjects characteristic for the Polish spirituality fully justify the using of the name Polish theology of spirituality.

Keywords: spirituality in Poland, Polish theology of spirituality, theology of spirituality, spiritual life

2 grudnia 2017 roku w Wyższym Seminarium Duchownym Archidiecezji Częstochowskiej miało miejsce sympozjum naukowe nt. *Życie duchowe w odrodzonej Polsce*¹ zorganizowane przez Polskie Stowarzyszenie Teologów Duchowości. Sympozjum rozpoczęła Msza Święta, której przewodniczył bp prof. dr hab. Andrzej Siemieniewski.

Słowo wstępne wygłosił ks. prof. dr hab. Marek Chmielewski (KUL, Lublin), który wprowadził uczestników w tematykę sympozjum. Prelegent zauważył, że zbliżające się stulecie odzyskania niepodległości przez Polskę jest okazją do spojrzenia na najnowszą historię naszej Ojczyzny przez pryzmat duchowości. Dokonał on podziału stulecia duchowości polskiej na trzy okresy: duchowość międzywojnia, duchowość okresu

¹ Por. *Życie duchowe w odrodzonej Polsce*, <http://www.duchowoscwpolisce.pl/aktualnosci/> (odczyt z dn. 12.01.2018 r.).

powojennego oraz duchowość okresu po roku 1989. Zauważył również, że duchowość minionego stulecia była kształtowana przez konkretnych ludzi, wśród których najwyraźniejszy ślad pozostawili: św. Faustyna Kowalska, bł. Michał Sopoćko, Prymas Tysiąclecia Stefan kard. Wyszyński, św. Jan Paweł II, bł. Jerzy Popiełuszko i czcigodny sługa Boży ks. Franciszek Blachnicki².

Pierwszą prelekcję wygłosił ks. prof. dr hab. Ireneusz Werbiński (UMK, Toruń), który zajął się tematem: *Najnowsze publikacje duchowości w Polsce*. Zwrócił w niej uwagę na liczne publikacje naukowe dotyczące teologii duchowości, jakie ukazały się w Polsce w ostatnich latach³.

Druga prelekcja pt. *Wpływ św. Jana Pawła II na polską duchowość* została przygotowana przez ks. prof. dra hab. Jana Machniaka (UPJPII, Kraków). Autor omówił w niej najpierw zagadnienie świętości w nauce Jana Pawła II w jego odniesieniu do poszczególnych stanów życia. Świętość jest podstawowym zadaniem człowieka. Świętość ukazana w tajemnicy Słowa Wcielonego objawia w pełni człowieka samemu człowiekowi. Chrystus przywraca człowiekowi podobieństwo Boże, wskazując mu w ten sposób na nowo sens życia. Papież rozumie świętość jako dar Boga, który każdy człowiek otrzymuje podczas chrztu świętego. Ten dar powinien być rozwijany i staje się celem życia chrześcijanina. Omawiając zagadnienie form duchowości, autor zauważył najpierw, że wzorem świętości jest sam Jezus Chrystus. Duchowość chrześcijanina, która polega na uczestnictwie w świętości Boga, poprzez łaskę chrztu czyni z człowieka dziecko Boże. Świętość ontyczną traci się przez grzech, który jest odrzuceniem świętości Boga. Szczególną formą świętości jest świętość charyzmatyczna, która jest związana z charyzmatami, jakie człowiek otrzymuje dla dobra Kościoła. Chrześcijanin realizuje swój cel – świętość na różnych drogach. Świętość heroiczna, ogłaszana przez Kościół w akcie kanonizacji staje się dla wszystkich wiernych wspólnoty eklezjalnej wzorem do naśladowania.

² Por. M. CHMIELEWSKI, *Teologowie duchowości w Polsce*, Lublin 2003; TENŻE, *Wielka księga duchowości katolickiej*, Kraków 2015.

³ Por. I. WERBIŃSKI, *Stan badań hagiograficznych i hagiologicznych w Polsce oraz postulaty badawcze*, „Duchowość w Polsce” 12 (2010), s. 90-104.

Następnie w krótkiej dyskusji głos zabrał ks. prof. dr hab. Czesław Parzyszek SAC (UKSW, Warszawa), który odwołał się do wystąpienia ks. prof. dra hab. Ireneusza Werbińskiego, podkreślając jego zasługi dla teologii duchowości w Polsce. Ksiądz prof. dr hab. Marek Tatar (UKSW, Warszawa), prezes Polskiego Stowarzyszenia Teologów Duchowości, nawiązując do wystąpienia ks. prof. dra hab. Marka Chmielewskiego, zwrócił natomiast uwagę na konieczność przygotowania ogólnopolskiej bazy danych zbierających publikacje z teologii duchowości. Ksiądz prof. dr hab. Marek Chmielewski przypomniał o wydawanej przez Teresianum liście publikacji z dziedziny teologii duchowości: „Bibliographia internationalis spiritualitatis”. Zauważył, że trzeba podjąć starania, by większa ilość publikacji ukazujących się w Polsce była w niej ujęta.

Przewodniczenia obradom sympozjum po przerwie podjął się nowy prezes Polskiego Stowarzyszenia Teologów Duchowości, ks. prof. dr hab. Marek Tatar. Kolejne wystąpienie nt. *Patriotyzm i maryjna intuicja Prymasa Tysiąclecia* wygłosił ks. prof. dr hab. Jacek Hadryś (UAM, Poznań). W pierwszej części wystąpienia wyjaśnił on temat i ukazał jego cel. Następnie przedstawił krótki biogram sługi Bożego Stefana kard. Wyszyńskiego, by z kolei zająć się tematem jego patriotyzmu. Podstawą przedstawionych badań były bardzo liczne dokumenty formacyjne przygotowane dla założonych przez Prymasa Tysiąclecia „Ósemek” (Instytut Prymasa Wyszyńskiego), teksty pisane oraz liczne jego wystąpienia (homilie, przemówienia itp.). Dla kard. Wyszyńskiego w nauczaniu patriotycznym ważne były takie tematy jak: odnowa moralna i społeczna, obrona wiary, prawa człowieka z podkreśleniem prawa do życia, zdrowe życie rodzinne, dobry rozwój rodziny, dbałość o zachowanie kultury ojczyzny i obrona polskiej ziemi. Maryjna intuicja Prymasa Tysiąclecia opierała się na jego pobożności maryjnej. Podkreślał on obecność Maryi w misterium Chrystusa i Kościoła, uwzględniał nauczanie II Soboru Watykańskiego oraz nauczanie papieskie. Duży wpływ na jego postawę maryjną miała także pobożność narodowa przesiąknięta elementami maryjnymi. Wśród ważnych inicjatyw podejmowanych przez kard. Wyszyńskiego autor referatu wymienił między innymi: Akt osobistego oddania Matce Bożej (1953), tekst Ślubów Jasnogórskich i Wielkiej Nowenny Tysiąc-

lecia (1956), Jasnogórskie Śluby Narodu (1956), peregrynację kopii obrazu Matki Bożej Częstochowskiej (1957), peregrynację kopii obrazu Matki Bożej w rodzinach (1965), Akt oddania Polski w macierzyńską niewolę miłości za wolność Kościoła w świecie i w Polsce (1956), Akt oddania Maryi, Matce Kościoła, całej rodziny ludzkiej (1971), powołanie do istnienia Pomocników Matki Kościoła (1959) oraz sześćoiletnie dziękczynienie za obecność Maryi w Jej obrazie na Jasnej Górze (1976). Prymas Wyszyński swoją wizję duszpasterstwa maryjnego realizował także poprzez dbałość o sanktuaria maryjne, koronacje obrazów Matki Bożej, których w większości dokonał osobiście, oraz przez kongresy maryjno-mariologiczne. Prelegent zwrócił uwagę, że wiele inicjatyw Prymasa Tysiąclecia obecnie się kontynuuje. Patriotyzm i intuicja maryjna są w Kościele polskim ciągle żywe i rozwijane⁴.

W dalszej części sympozjum bp prof. dr hab. Henryk Ciereszko (Białystok) wygłosił referat nt. *Św. Faustyna Kowalska i bł. Michał Sopoćko a miłosierdziowy rys polskiej duchowości*. We wstępie prelegent przedstawił znaczenie terminu „miłosierdzie”, biorąc pod uwagę zwłaszcza nauczanie św. Jana Pawła II. Zauważył, że duże zainteresowanie kultem miłosierdzia Bożego zawdzięczamy przede wszystkim popularności objawień, jakie otrzymała św. Faustyna Kowalska. Autor zauważył, że bez przypomnienia przez Boga prawd objawionych przekazanych św. Faustynie nasze postrzeganie miłosierdzia Bożego byłoby niepełne. Odniósł się także do niektórych tekstów bł. Michała Sopoćki, w których zaświadcza on, że prawda o miłosierdziu Bożym jest głoszona od początku w Kościele, jednak wymaga łaski głębszego jej zrozumienia, by mogła zostać dostrzeżona w sposób odpowiedni i właściwie podkreślona. Temu – zdaniem bł. Michała Sopoćki – służą właśnie objawienia prywatne. Autor referatu zwrócił następnie uwagę na sposób pogłębiania życia duchowego w perspektywie miłosierdzia Bożego. Przypomniał, że bł. Michał pierwszy publikował modlitwy do miłosierdzia Bożego, pierwszy także ułożył litanie do miłosierdzia Bożego. Dziełem wieńczącym jego

⁴ Por. J. HADRYŚ, *Eucharystia i Maryja w nauczaniu kardynała Stefana Wyszyńskiego*, „Salvatoris Mater” 7/1 (2005), s. 182-195; A. RYNIŃ, *Mądre wychowanie patriotyczne przedmiotem troski Prymasa Tysiąclecia*, „Studia Prymasowskie” 5 (2011), s. 247-264.

pracę naukową jest czterotomowa publikacja, w której pierwsze dwa tomy są medytacjami o miłosierdziu Bożym w dziele stworzenia. W trzecim tomie opisane jest miłosierdzie Boże rozdzielane w działaniu i charyzmatach Ducha Świętego, ostatni zaś tom ukazuje obecność miłosierdzia Bożego w dziele Kościoła w różnych powołaniach⁵. Zdaniem bł. Michała Sopoćki, kontemplacja miłosierdzia Bożego najpewniej prowadzi do świętości⁶.

Następnie swoją prelekcję przedstawił ks. prof. dr hab. Adam Rybicki (KUL, Lublin). Rozwinął on temat *Polska duchowość maryjna*. Zauważył na wstępie, że często próbuje się spłyć rozumienie duchowości maryjnej, sugerując, że dotyczy ona tylko starszych kobiet, niekiedy dewotek. Różne zjawiska, które zmierzały i zmierzają do podważenia dogmatów maryjnych, sprowadzają się do jakiejś formy subiektywizmu, z założenia negującego to, co związane jest z duchowością. Także w dzisiejszej praktyce duszpasterskiej zauważa się pewne niezrozumienie konieczności pogłębiania duchowości maryjnej. Zdaniem autora, wynika to z pomijania faktu, że prawda o Matce Bożej jest jedną z prawd objawionych przez Pana Boga w objawieniu publicznym. Relatywizm i permissywnizm oraz relatywny stosunek do norm moralnych są tymi elementami, które także mają duży wpływ na rozwój duchowości maryjnej w Polsce. Skutkiem tego duchowość maryjna często zamienia się w pobożność maryjną i ma coraz mniejszy wpływ na kształtowanie postaw moralnych współczesnego społeczeństwa. W kolejnej części swojego wystąpienia autor zwrócił uwagę, że w ruchach maryjnych istniejących w Kościele polskim widać wyraźnie, że pobożność maryjna ma duży wpływ na

⁵ Por. M. SOPOĆKO, *Miłosierdzie Boga w działach Jego*, T. 1. *Wcielenie – życie, nauczanie i czyny Jezusa Chrystusa*, Białystok 2017; TENŻE, *Miłosierdzie Boga w działach Jego*, T. 2. *Męka, śmierć, zmartwychwstanie i wniebowstąpienie*, Białystok 2017; TENŻE, *Miłosierdzie Boga w działach Jego*, T. 3. *Duch Święty, Kościół, łaska, cnota, dary Ducha Świętego, modlitwa, ufność, sakramenty święte*, Białystok 2017; TENŻE, *Miłosierdzie Boga w działach Jego*, T. 4. *O uroczystość Najmiłosierniejszego Zbawiciela*, Białystok 2017.

⁶ Por. H. CIERESZKO, *Działalność naukowa i dydaktyczna księdza Michała Sopoćki*, „Studia teologiczne. Białystok, Drohiczyn, Łomża” 26 (2008), s. 7-56; TENŻE, *Ksiądz Michał Sopoćko – współrealizator i kontynuator misji św. Faustyny Kowalskiej*, „Saeculum Christianum: pismo historyczno-społeczne” 7/1 (2000), s. 57-82.

kształtowanie postaw moralnych społeczeństwa. Jednym z fenomenów kształtujących duchowość maryjną w Polsce jest Radio Maryja. Transmisje uroczystości maryjnych oraz katecheza przekazują zdrową duchowość maryjną⁷.

Sejść popołudniową, prowadzoną przez dr hab. prof. UKSW Elżbietę Matulewicz, rozpoczął bp prof. dr hab. Henryk Wejman (USz, Szczecin). Wygłosił on wykład pt. *Przemiany w stylu życia duchowego polskich kapłanów*. Kapłan zostaje włączony w kapłaństwo Chrystusowe poprzez sakrament święceń. W miarę uświadamiania sobie przez kapłana jego tożsamości kapłańskiej, wzrasta jego zaangażowanie w misję. Pomimo bolesnych faktów odchodzenia od kapłaństwa – zdaniem prelegenta – dostrzegalny jest jednak wyraźny wzrost świadomości tożsamości kapłańskiej wśród kapłanów oraz zaangażowania w ich misję. Przywołując słowa Benedykta XVI skierowane do kapłanów, autor referatu wskazał na konieczność wiary w moc kapłaństwa, która umożliwi wierną i owocną posługę wśród wiernych. Zauważył, że w postawach wielu kapłanów można dostrzec większe akcentowanie roli modlitwy oraz troskę o to, by posługę kapłańską traktować również jako sposób na własne uświęcenie. Z wymiarem modlitwy kapłańskiej wiąże się posługa sakramentalna. Autor podkreślił, że w rzeczywistości Kościoła w Polsce widać dbałość o pobożne celebrowanie Eucharystii oraz o rzeczywistą posługę sakramentalną, zwłaszcza służbę w konfesjonale. Ważnym nurtem uświęcenia kapłanów jest nurt ewangelizacyjny. Zaangażowanie w przepowiadanie słowa Bożego oraz formowanie penitentów w konfesjonale (np. akcja „Noc konfesjonałów”) są istotnym znakiem troski kapłanów o uświęcenie Ludu Bożego. Nurt społeczno-charytatywny, w którym uwidacznia się wrażliwość pasterska kapłanów, jest żywym owocem ich miłości kapłańskiej. Także nurt patriotyczny w działalności współczesnych kapłanów zasługuje na wyraźne podkreślenie. Wartości patriotyczne, które akcentują dziedzictwo narodu i jego kulturę, mogą zostać zachowane jedynie na drodze służby wobec Ojczyzny. Troska o to jest widoczna w działalności wielu kapłanów. Ostatnim wymiarem stylu życia współczesnych

⁷ Por. A. RYBICKI, *Maryjna duchowość*, w: M. Chmielewski (red.), *Leksykon duchowości katolickiej*, Lublin–Kraków 2002, s. 493-496.

polskich kapłanów, na który autor zwrócił uwagę, jest ich dbałość o stan materialny powierzonych im budynków, będących własnością Kościoła⁸.

Biskup prof. dr hab. Jacek Kiciński (PWT, Wrocław) wygłosił referat pt. „*Stare*” i „*nowe*” w *życiu duchowym osób konsekrowanych w odrodzonej Polsce*. Podzielił on swoje wystąpienie na trzy części zaczerpnięte z nauczania papieża Franciszka: na przeszłość patrzymy z wdzięcznością, terażniejszość przeżywamy z pasją, na przyszłość spoglądamy z nadzieją. Prelegent zauważył, że II Sobór Watykański odegrał znaczącą rolę w odnowie życia zakonnego w dzisiejszym świecie. Życie zakonne zostało dostosowane do czasów współczesnych. Sobór zwrócił też uwagę na formację w kontekście charyzmatu i osoby założyciela. Odnowienie konstytucji zakonów i zgromadzeń zakonnych oraz zmiana piramidalnego stylu życia konsekrowanego na styl bardziej braterski i ewangeliczny spowodowały odnowę wielu rodzin konsekrowanych, w niektórych zaś spowodowały także zamieszanie. Ostatnie lata przyniosły też wiele znaczących dokumentów o życiu konsekrowanym. Prelegent podkreślił wielość przemian, jakie dokonały się w życiu konsekrowanym, co zaowocowało zwiększeniem zaangażowania się osób konsekrowanych w życie Kościoła i społeczeństwa. Ograniczone możliwości działania spowodowane blokadą komunistyczną, mogły przyjąć nowe formy po odzyskaniu wolności po roku 1989. Na zakończenie swojego wystąpienia prelegent stwierdził, że życie konsekrowane powinno nieustannie powracać do duchowości wynikającej z charyzmatu poszczególnych rodzin konsekrowanych oraz prowadzić prawdziwie braterskie wspólnoty, w których będzie można wzajemnie się ubogacać przeżywaniem swojego charyzmatu, a innych zachęcać do uświęcenia⁹.

⁸ Por. H. WEJMAN, *Teologalny wymiar duchowości kapłana w świetle papieskiego listu „Dies natalis”*, „Roczniki Teologii Duchowości” 4(59) (2012), s. 61-74.

⁹ Por. J. KICIŃSKI, *Ewangelia, prorocтво i nadzieja w życiu i posłudze osoby konsekrowanej: podsumowanie Roku Życia Konsekrowanego*, „Studia Włocławskie” 19 (2017), s. 215-230; TENŻE, *Powołanie. Konsekracja. Misja. Personalistyczny aspekt teologii życia konsekrowanego według współczesnego Magisterium Kościoła*, Wrocław 2009; C. PARZYSEK, *Życie konsekrowane w posoborowym nauczaniu Kościoła*, Ząbki 2007; L. POLESZAK, *Powołanie do życia konsekrowanego Bogu*, „Via consecrata” 10(85) (2005), s. 38-42.

Kolejny referat sympozjum wygłosił bp prof. dr hab. Andrzej Siemieniowski (PWT, Wrocław). Zajął się on tematem *Duchowość ruchów eklezjalnych w odrodzonej Polsce*. Już na początku zwrócił on uwagę na wielość ruchów, których liczba uniemożliwia przedstawienie ich wszystkich w jednym referacie. Ograniczył się do przedstawienia trzech ruchów eklezjalnych najbardziej charakterystycznych dla poszczególnych etapów historycznych. Pierwszym przedstawionym ruchem jest Akcja Katolicka¹⁰. Ruch ten ma źródło w dokumentach Kościoła (np. Leona XIII, Piusa X, Piusa XI). Akcja Katolicka miała od początku charakterystyczny rys wywodzący się od hierarchii Kościoła. Jej celem miało być wprowadzanie Chrystusa do szkół, uczelni, zakładów pracy przy współpracy z hierarchią kościelną. Innym przykładem ruchu kościelnego jest Rycerstwo Niepokalanej, które powstało z natchnienia przeżycia wiary jednego człowieka – św. Maksymiliana Marii Kolbego¹¹. Początkowe niepowodzenia w rozkrzewianiu ruchu nie przeszkodziły jednak w działalności założyciela i po kilkunastu latach ruch nabrał wymiarów międzynarodowych. Jeszcze innym przykładem ruchów kościelnych działających na terenie naszej Ojczyzny jest Ruch Światło-Życie. Można na niego patrzeć jako na ruch maryjny, liturgiczny, ewangelizacyjny czy ekumeniczny. Ukazuje to wielką różnorodność tego fenomenu, który zrodził się jako system formacji ministrantów, by szybko rozwinąć się następnie jako ruch formacji lektorów, scholi liturgicznej, rodzin, dzieci, ruch przedsięwzięć ekumenicznych i innych¹². Autor referatu stwierdził, że w roku 1990 rozpoczęła się nowa epoka duchowości w Polsce. Pojawiło się nowe zjawisko, które można nazwać pluralistycznym „dziś” Kościoła. Wiele z nowych ruchów weszło w tym okresie do Polski z zewnątrz (Focolari, Comunione e liberazione itp.), powstawały także ruchy rodzime (np. Ruch Rodzin Nazaretańskich). Stąd też próba opisu istniejących aktualnie

¹⁰ Por. M. CHMIELEWSKI, *Podstawy duchowości Akcji Katolickiej w Polsce*, „Duchowość w Polsce” 3 (1996), s. 76-88.

¹¹ Por. I. KOSMANA, *Aktualność postaci św. Maksymiliana, kapłana i rycerza Niepokalanej, wobec współczesnych oczekiwań Kościoła*, „Studia Koszalińsko-Kołobrzeszkie” 16 (2011), s. 71-81.

¹² Por. F. TOKARSKI, *Formacja deuterokatechumenalna w Ruchu „Światło-Życie” jako droga do dojrzałości duchowej*, „Studia Gdańskie” 24 (2009), s. 149-173.

ruchów religijnych w Polsce jest bardzo trudna. Należy ponadto zwrócić uwagę na odmienność ruchu odnowy charyzmatycznej. Różnica polega tu na tym, że nie ma on jednego źródła. Jest to cała plejada różnych ruchów charyzmatycznych, które charakteryzują się ogromną różnorodnością i żywotnością¹³.

Ostatnią część sympozjum rozpoczęło wystąpienie ks. prof. dra hab. Jerzego Misiurka (KUL, Lublin) nt. *Teologiczno-duchowy charakter świętości męczenników II wojny światowej*. Prelegent zauważył, że wprawdzie męczennicy polscy, którzy oddali swoje życie w czasie II wojny światowej nie zostawili znaczących dla duchowości chrześcijańskiej pism, jednak ich świadectwo życia ma ogromne znaczenie dla rozwoju i umocnienia wiary. Męczeństwo stanowi najwyższy przejaw świętości i doskonałości chrześcijańskiej. Męczennikiem jest człowiek, który, wsparty nadprzyrodzoną łaską, oddaje swoje życie za Chrystusa. Męczeństwo jest szczególnym sprawdzianem działania Ducha Prawdy i najwspanialszym sposobem naśladowania Chrystusa. Jest szczególnym darem i największą próbą miłości. W męczeństwie wszystko jest łaską Bożą pomimo osobistego wkładu człowieka. Męczeństwo jest w Kościele pojmowane jako charyzmat, darmo ofiarowana łaska. W dalszej części autor referatu zwrócił uwagę na chrystocentryczny wymiar męczeństwa polskich męczenników. Wielu z nich, ponosząc śmierć męczeńską, doświadczyło cierpienia odrzucenia Jezusa na Golgocie. Oddając swoje życie, jak Chrystus przebacza swoim oprawcom. Od najdawniejszych czasów Kościół jest przekonany o głębokim zjednoczeniu męczeństwa z naśladowaniem Chrystusa. Męczeństwo ma także wymiar eklezjalny. Zakłada ono również łaskę wezwania do męczeństwa – dar udzielony Kościołowi do złożenia świadectwa w wierze. Polscy męczennicy II wojny światowej są świadkami wiary. Stu ośmiu męczenników wyniesionych na ołtarze przez Jana Pawła II stanowi wzór męstwa w wierze¹⁴.

¹³ Por. A. SIEMIENIEWSKI, *Teologia duchowości wobec nowych ruchów religijnych*, „Duchowość w Polsce” 12 (2010), s. 161-168.

¹⁴ Por. J. MISIUREK, *Męczennicy w dziejach Kościoła katolickiego w Polsce*, w: M. Chmielewski, *Świadek Jezusa*, „Homo Meditans” 25, Lublin 2004, s. 103-118.

W dalszej części symposium głos zabrał ks. prof. dr hab. Jarosław M. Popławski (KUL, Lublin), który przedstawił wystąpienie nt. *Powojenna i „postsolidarnościowa” duchowość polska*. Pomimo że wojna znacząco zahamowała rozwój nauk, w tym teologii duchowości, możemy odnaleźć teksty autorów, którzy tworzyli w tym okresie historii Polski (np. pisma ks. Jana Balickiego, kard. Augusta Hlonda, o. Jacka Woronieckiego OP, o. Józefa Puchalika CSsR). Niektórzy z nich wnieśli poważny wkład w teologię duchowości, np. w kwestii teologii modlitwy (o. Jacek Woronicki OP). Spośród teologów, którzy wpisują się w czas „postsolidarnościowy”, należy wymienić przede wszystkim ks. Jerzego Popiełuszkę oraz ks. Franciszka Blachnickiego. Problematyka podejmowana przez teologię duchowości w Polsce przedstawiała omawiane zagadnienia, bazując na Piśmie Świętym i Tradycji¹⁵. Cechą charakterystyczną dla tego okresu twórczości teologów duchowości jest także nawiązywanie do mistrzów życia duchowego (np. ks. A. Żychliński). Na szczególną uwagę – zdaniem autora – zasługuje także podręcznik ks. J. Bochenka pt. *Zarys ascetyki*¹⁶.

Ostatnią prelekcję symposium pt. *Współczesna polska teologia duchowości* wygłosił ks. prof. dr hab. Marek Chmielewski (KUL, Lublin). Zauważył on, że słowo „duchowość” funkcjonuje w dwu obszarach pojęciowych – jako relacja do Boga, bazująca na osobistym odniesieniu do Stwórcy, oraz jako nauka teologiczna, czyli teologia duchowości. Wymiar przedmiotowy teologii duchowości oznacza to, czym się ona zajmuje. Chodzi więc o treść poruszanych zagadnień, które mają odpowiednie udokumentowanie źródłowe. Wymiar podmiotowy teologii duchowości oznacza tego, kto się zajmuje tą nauką (środowiska naukowców, katedry, uniwersytety, stowarzyszenia itp.). Wymiar podmiotowy nauki to także działania organizacyjne (sympozja, kongresy), jak też publikacje (drukowane czy elektroniczne). Prelegent postawił następnie pytanie: czy my mówimy o polskiej teologii duchowości, czy o teologii duchowości uprawianej w Polsce? Warto w tym względzie przywołać trzytomową publikację ks. prof. dra hab. Jerzego Misiurka pt. *Historia i teologia*

¹⁵ Por. J. M. POPŁAWSKI, *Uwspółcześnić historię duchowości*, „Duchowość w Polsce” 12 (2010), s. 80-89.

¹⁶ Por. J. BOCHENEK, *Zarys ascetyki*, Warszawa 1972.

*polskiej duchowości katolickiej*¹⁷, w której autor ukazuje polski dorobek teologii duchowości. Publikacja ta, jak też wiele innych, zdaniem prelegenta uprawnia nas do stwierdzenia, że Polska może się szcycić uprawianiem charakterystycznej dla swej kultury teologii duchowości. Jest to bez wątpienia zasługą polskich teologów duchowości. Tezę tę potwierdza istnienie licznych struktur naukowych działających w Polsce, które przyczyniają się do rozwoju teologii duchowości. Argumenty te pozwalają mówić o polskiej teologii duchowości. Tworzą ją bowiem polscy teologowie, wykształceni na polskich i zagranicznych uczelniach, którzy posiadają wysokie kwalifikacje naukowe poparte potwierdzeniem prawa polskiego. Tworząc w języku polskim, zajmują się oni zagadnieniami specyficznymi dla Polski i tematami, które są ważne dla teologii uprawianej w naszym kraju. Zadaniem rodzimych teologów duchowości jest dbanie o to, by poprzez rzetelną pracę naukową przyczynić się do rozwoju teologii i wiary w Kościele katolickim¹⁸.

W dyskusji kończącej symposium zwrócono uwagę na problem popularyzacji teologii. Choć nie jest to łatwe zadanie, to jednak należy na to zwracać szczególną uwagę. Teologowie duchowości nie mogą ulegać presji dbania jedynie o punktację ze szkodą dla twórczego podejścia do zagadnień, jakie podejmują. Na zakończenie głos zabrał ks. prof. dr hab. Marek Chmielewski, który podsumował symposium i podziękował wszystkim za obecność i współpracę w Polskim Stowarzyszeniu Teologów Duchowości.

¹⁷ Por. J. MISIUREK, *Historia i teologia polskiej duchowości katolickiej*, T. 1 (w. X-XVII), Lublin 1994; TENŻE, *Historia i teologia polskiej duchowości katolickiej*, T. 2 (w. XVIII-XIX), Lublin 1998; TENŻE, *Historia i teologia polskiej duchowości katolickiej*, T. 3 (w. XX), Lublin 2001.

¹⁸ Por. M. CHMIELEWSKI, *Od teologii ascetyczno-mistycznej do teologii duchowości*, „Studia Diecezji Radomskiej” 2 (1999), s. 89-102; TENŻE, *Geneza Polskiego Stowarzyszenia Teologów Duchowości*, „Duchowość w Polsce” 11 (2009), s. 39-52; W. Gałązka, S. Urbański (red.), *Mistyka polska*, „Mistyka polska” 104, Warszawa 2010; L. POLESZAK, *Ks. prof. Stanisław Urbański – twórca polskiej szkoły duchowości*, „Symposium” 2(23) (2017), s. 257-272; W. SŁOMKA, *Od ascetyki do teologii duchowości*, „Duchowość w Polsce” 11 (2009), s. 21-28.

Bibliografia

- Bochenek J., *Zarys ascetyki*, Warszawa 1972.
- Chmielewski M., *Geneza Polskiego Stowarzyszenia Teologów Duchowości*, „Duchowość w Polsce” 11 (2009), s. 39-52.
- Chmielewski M., *Od teologii ascetyczno-mistycznej do teologii duchowości*, „Studia Diecezji Radomskiej” 2 (1999), s. 89-102.
- Chmielewski M., *Podstawy duchowości Akcji Katolickiej w Polsce*, „Duchowość w Polsce” 3 (1996), s. 76-88.
- Chmielewski M., *Teologowie duchowości w Polsce*, Lublin 2003.
- Chmielewski M., *Wielka księga duchowości katolickiej*, Kraków 2015.
- Cierieszko H., *Działalność naukowa i dydaktyczna księdza Michała Sopoćki*, „Studia teologiczne. Białystok, Drohiczyń, Łomża” 26 (2008), s. 7-56.
- Cierieszko H., *Ksiądz Michał Sopoćko – współrealizator i kontynuator misji św. Faustyny Kowalskiej*, „Saeculum Christianum: pismo historyczno-społeczne” 7/1 (2000), s. 57-82.
- Gałązka W., Urbański S. (red.), *Mistyka polska*, „Mistyka polska” 104, Warszawa 2010.
- Hadryś J., *Eucharystia i Maryja w nauczaniu kardynała Stefana Wyszyńskiego*, „Salvatoris Mater” 7/1 (2005), s. 182-195.
- Kiciński J., *Ewangelia, prorocтво i nadzieja w życiu i posłudze osoby konsekrowanej: podsumowanie Roku Życia Konsekrowanego*, „Studia Włocławskie” 19 (2017), s. 215-230.
- Kiciński J., *Powołanie. Konsekracja. Misja. Personalistyczny aspekt teologii życia konsekrowanego według współczesnego Magisterium Kościoła*, Wrocław 2009.
- Kosmana I., *Aktualność postaci św. Maksymiliana, kapłana i rycerza Niepokalanej, wobec współczesnych oczekiwań Kościoła*, „Studia Koszalińsko-Koło-brzeskie” 16 (2011), s. 71-81.
- Misiurek J., *Historia i teologia polskiej duchowości katolickiej*, T. 1 (w. X-XVII), Lublin 1994.
- Misiurek J., *Historia i teologia polskiej duchowości katolickiej*, T. 2 (w. XVIII-XIX), Lublin 1998.

- Misiurek J., *Historia i teologia polskiej duchowości katolickiej*, T. 3 (w. XX), Lublin 2001.
- Misiurek J., *Męczennicy w dziejach Kościoła katolickiego w Polsce*, w: M. Chmielewski, *Świadek Jezusa*, „Homo Meditans” 25, Lublin 2004, s. 103-118.
- Parzyszek C., *Życie konsekrowane w posoborowym nauczaniu Kościoła*, Ząbki 2007.
- Poleszak L., *Ks. prof. Stanisław Urbański – twórca polskiej szkoły duchowości*, „Symposium” 2(23) (2017), s. 249-274.
- Poleszak L., *Powołanie do życia konsekrowanego Bogu*, „Via consecrata” 10(85) (2005), s. 38-42.
- Popławski J. M., *Uwspółcześić historię duchowości*, „Duchowość w Polsce” 2 (2010), s. 80-89.
- Rybicki A., *Maryjna duchowość*, w: M. Chmielewski (red.), *Leksykon duchowości katolickiej*, Lublin–Kraków 2002, s. 493-496.
- Rynio A., *Mądre wychowanie patriotyczne przedmiotem troski Prymasa Tysiąclecia*, „Studia Prymasowskie” 5 (2011), s. 247-264.
- Siemieniowski A., *Teologia duchowości wobec nowych ruchów religijnych*, „Duchowość w Polsce” 12 (2010), s. 161-168.
- Słomka W., *Od ascetyki do teologii duchowości*, „Duchowość w Polsce” 11 (2009), s. 21-28.
- Sopoćko M., *Miłosierdzie Boga w działach Jego*, T. 1. *Wcielenie – życie, nauczanie i czyny Jezusa Chrystusa*, Białystok 2017.
- Sopoćko M., *Miłosierdzie Boga w działach Jego*, T. 2. *Męka, śmierć, zmartwychwstanie i wniebowstąpienie*, Białystok 2017.
- Sopoćko M., *Miłosierdzie Boga w działach Jego*, T. 3. *Duch Święty, Kościół, łaska, cnota, dary Ducha Świętego, modlitwa, ufność, sakramenty święte*, Białystok 2017.
- Sopoćko M., *Miłosierdzie Boga w działach Jego*, T. 4. *O uroczystość Najmiłosierniejszego Zbawiciela*, Białystok 2017.
- Tokarski F., *Formacja deuterokatechumenalna w Ruchu „Światło-Życie” jako droga do dojrzałości duchowej*, „Studia Gdańskie” 24 (2009), s. 149-173.

Wejman H., *Teologalny wymiar duchowości kapłana w świetle papieskiego listu „Dies natalis”*, „Roczniki Teologii Duchowości” 4(59) (2012), s. 61-74.

Werbiński I., *Stan badań hagiograficznych i hagiologicznych w Polsce oraz postulaty badawcze*, „Duchowość w Polsce” 12 (2010), s. 90-104.

Życie duchowe w odrodzonej Polsce, <http://www.duchowoscwpolsce.pl/aktualnosc/> (odczyt z dn. 12.01.2018 r.).

Ks. Leszek Poleszak – sercanin, doktor teologii, rektor Wyższego Seminarium Misyjnego Księży Sercanów w Stadnikach, członek Polskiego Stowarzyszenia Teologów Duchowości. W pracy naukowej zajmuje się teologią Najświętszego Serca Jezusowego oraz duchowością.

e-mail: lpoleszak@scj.pl